

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ, ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ ІНЖЕНЕРНОГО ПРОФІЛЮ

Ковальова Катерина Вікторівна, к.пед.н., доцент

Вінницький національний аграрний університет

Kovalova K.

Vinnitsia National Agrarian University

Анотація: одним з пріоритетних завдань аграрної освіти є підготовка спеціалістів інженерного профілю з високим рівнем комунікативної компетентності, адже від здатності ефективно спілкуватись залежить вирішення професійних, суспільних проблем; успішність адаптації майбутніх фахівців в професійному середовищі, якість виконання функціональних обов'язків. В статті доведено, що процес формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів-аграрників буде протікати успішно та результативно у разі застосування такої педагогічної умови, як особистісно-орієнтоване навчання.

Ключові слова: комунікативна компетентність, особистісно-орієнтоване навчання, комунікація, інженери-аграрники.

Постановка проблеми

Сучасне суспільство потребує інженерів-аграрників здатних до самоаналізу, розвитку критичного мислення, вміння самостійно опановувати нові технології та втілювати в життя власні розробки; постійного вдосконалення рівня своєї освіти шляхом самоосвіти; гнучкої адаптації у мінливих умовах життя та праці; спілкування не лише в колективі, а й до комунікації з широким колом осіб, уникаючи конфліктних ситуацій та розвиваючи вміння працювати в групах. Для досягнення цих цілей спеціалісти інженерного профілю мають володіти високим рівнем комунікативної компетентності. Важливою педагогічною умовою формування комунікативної компетентності є особистісно-орієнтоване навчання, яке є актуальним за умови ставлення суб'єктів навчального процесу один до одного як до цінності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Поняття «педагогічна умова» включає дві складові «педагогічна», та «умова». Згідно визначення Великого тлумачного словника: «педагогічний» – той, який відповідає правилам, установленим поняттям, вимогам педагогіки [1]. Філософський енциклопедичний словник за редакцією Л. Ільчова подає умову як «те, від чого залежить інше обумовлене; суттєвий компонент об'єктів (речей, їх станів, взаємодій), з наявності якого визначається існування певного явища» [2]. Методологічні основи розробки педагогічних умов вивчали В. Андреев, Ю. Бабанський [3, 4]. Ю. Бабанський характеризує педагогічні умови як «середовище, в якому компоненти навчального процесу представлені в ефективній взаємодії та в якому викладач успішно працює, а студенти – результативно навчаються» [5]. Зимня звертає особливу увагу на активну роль педагога в формуванні та підборі педагогічних умов для реалізації ефективного навчання [6]. Проаналізувавши наведені вище поняття, в нашій статті під педагогічними умовами ми будемо розуміти: сукупність заходів, які мають забезпечити ефективний процес навчання та успішне досягнення майбутніми інженерами-аграрниками необхідного рівня комунікативної компетентності. На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури, вивчення педагогічного досвіду ми визначили педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів-аграрників:

- застосування особистісно-орієнтованого підходу у навчанні;
- моделювання у навчанні комунікативних ситуацій майбутньої професійної діяльності;
- формування професійно значущої мотивації навчання.

В статті ми визначаємо формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів-аграрників як вдосконалення вже існуючих та набуття нових знань, умінь, навичок, що допоможуть оволодіти комунікативною компетентністю на високому рівні для досягнення професійних цілей та успішного спілкування в повсякденному житті.

Мета дослідження

Метою статті є визначення поняття «особистісно-орієнтоване навчання», його основних особливостей та характеристик. Доведено, що цей вид навчання відіграє важливу роль в підвищенні не лише комунікативного рівня підготовки інженерів, а й вдосконалення їх професійної підготовки.

**Виклад основного матеріалу**

Державна національна програма «Освіта», Закон України «Про освіту» наголошують на гармонійному, різнобічному розвитку людини, її талантів, задоволенні різноманітних освітніх потреб, що спонукають до реалізації особистісно-орієнтованого підходу у навчанні. З кожним днем цей підхід стає все актуальнішим, адже він спрямований на розвиток педагогічної взаємодії між викладачем та студентом, розкриття студента як самодостатнього індивіда, який може самостійно обирати навчальні завдання, самостверджуватись, реалізовувати свої здібності, таланти та досягати саморозвитку в професійному середовищі.

Одні з перших ідей особистісно-орієнтованого навчання намагались реалізувати на практиці Дж. Дьюї, А. Маслоу, М. Монтесорі, К. Роджерс, Ж.-Ж. Руссо, Г. Песталоцці, К. Ушинський, які наголошували на вихованні вільної особистості, здатної до активної пізнавальної діяльності через креативність та творчий підхід. Педагоги вважали, що вчитель має поважати точку зору учня, розвивати його винахідництво, спираючись на самостійну активність учасників навчального процесу та враховуючи їх індивідуальні особливості [8].

Сьогодні особистісно-орієнтоване навчання тлумачать як «освіту, що забезпечує саморозвиток учня, враховуючи його індивідуальні особливості». Цей підхід передбачає виховання культурної, духовно багатой особистості, з власним внутрішнім світом та світоглядом. «Особистісно-орієнтоване виховання – це утвердження людини як найвищої цінності, навколо якої базуються інші суспільні пріоритети», – зауважує І. Бех [9].

Аналіз наукових джерел показує [7, 10, 11, 12, 13], що нині у вищих навчальних закладах значно підвищився інтерес до особистісно-орієнтованого навчання.

Аналіз сучасної наукової та методичної літератури та застосування принципів особистісно-орієнтованого навчання в межах нашого дослідження дозволив виділити основні його принципи:

- надання пріоритету індивідуальності, самоцінності, унікальності, особистості студента;
- побудова навчального матеріалу на принципі варіативності (вибір форм і методів навчання з урахуванням інтелектуальних особливостей кожного студента), спіралеподібності (повернення до раніше вивченого матеріалу для його закріплення та поглиблення) та його наближення до реалій життя;
- створення сприятливих умов для саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення особистості;
- суб'єкт - суб'єктна взаємодія учасників навчального процесу;
- формування компетентностей, особливо комунікативної, адже реалізація принципів особистісно-орієнтованого навчання відбувається в процесі спілкування.

Спілкування сприяє створенню позитивного мікроклімату, психологічного комфорту, творчого пошуку та співпраці між учнем та вчителем. Педагогічне спілкування викладача має бути спрямоване на налагодження партнерських стосунків; формування діалогу, під час якого студент може поділитись знаннями та досвідом; надання можливості студентам діяти самостійно, творчо; визнання їх права на власну точку зору; висвітлення різних поглядів на особливості їх професійного спілкування; допомога в самореалізації, винахідливості; вдосконаленні комунікативних вмінь. Такий тип спілкування називається демократичним та є найприйнятнішим в процесі навчально-виховної діяльності.

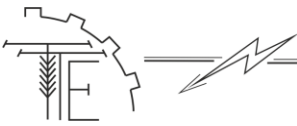
Формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів-аграрників в значній мірі залежить від стилю педагогічного спілкування, якого дотримується педагог, від його уміння налагоджувати бесіду, дискусію, формувати позитивний психологічний мікроклімат та дружні партнерські відносини.

Відтак, в процесі підготовки майбутніх інженерів-аграрників ми намагались керуватись демократичним стилем спілкування, притримувались гуманістичного, дбайливого ставлення до студентів, намагались розкрити їх прихований потенціал, викликати бажання до здобуття знань, допомогти оволодіти методиками самостійного навчання, спільного вирішення проблем та прийняття рішень в професійній сфері та повсякденному житті. Водночас ми розвивали комунікативну компетентність студентів, адже лише через спілкування можна встановити ступінь довіри та поваги, що є надзвичайно важливим в умовах особистісно-орієнтованого навчання.

Завдяки співпраці учасників навчального процесу реалізовується суб'єкт-суб'єктні відносини між студентом та викладачем, що мають морально-естетичний, рівноправний характер та лежать в основі особистісно-орієнтованого підходу.

До основних ознак суб'єкт-суб'єктної взаємодії відносять:

- наявність психологічного контакту, який досягається в результаті емоційної, поведінкової, інтелектуальної погодженості;



- мотиваційна готовність до процесу взаємодії;
- вплив спрямованості взаємодії на перебіг і результат навчального процесу;
- проникнення у світ переживань, почуттів, готовність зрозуміти точку зору іншого;
- нестандартні прийоми спілкування (викладач не виконує головну роль);
- рівність психологічних позицій суб'єктів спілкування;
- активність учасників, які здатні виробляти свою стратегію та вдосконалювати себе.

До категорії суб'єкт-суб'єктних відносин належить діалогічна взаємодія, що надає широкі можливості для розвитку студентів та професійного росту педагога. Діалогічна взаємодія передбачає довірливе, позитивне ставлення одне до одного та є характерною ознакою особистісно-орієнтованого підходу. Педагог сприймає студента як інформативну особистість, розвиває його індивідуальність, створює умови для його самореалізації, а студент розглядає викладача як друга, наставника, авторитетну особу. Ознаками діалогічних взаємовідносин є взаємна повага, готовність скористатись думками одне одного та уникнути непорозумінь. Застосування принципу діалогічності в навчанні передбачає співпрацю в умовах емоційного комфорту, творчої атмосфери, де студенти обмінюються власними судженнями та залучені до навчально-пізнавальної діяльності.

Особистісно-орієнтоване навчання передбачає суб'єкт-суб'єктну, діалогічну взаємодію між педагогом та студентами та реалізовувалась за допомогою таких методів як лекція-візуалізація, лекція-діалог, проблемна лекція, диспут, метод проектів.

На формувальному етапі експерименту ми широко використовували лекцію-діалог, яка відрізняється від традиційної тим, що педагог періодично змінює форму викладу навчального матеріалу, задає запитання, просить аргументувати відповіді, заохочує студентів до обговорення, диспуту. Лекція-діалог сприяє формуванню у майбутніх інженерів-аграрників особистої точки зору, активізації їх пізнавальних можливостей, розвитку вмінь доводити власну думку, відстоювати свою позицію і приймати активну участь у дискусії.

Особливу увагу під час проведення лекцій ми звертали на забезпечення так званого зворотного зв'язку. Наприклад, із-за браку часу студенти не завжди встигали в межах лекції задати всі питання, які їх цікавили. Або в процесі вивчення таких тем як «Види емоційних станів: стреси, афекти, настрої», «Формування настрою», «Міжособистісне спілкування» та інших майбутні інженери-аграрники інколи не хотіли задавати особисті питання при групі. Відтак, нами було організовано листування, в ході якого студент міг направити лист з своїми питаннями або пропозиціями на електронну адресу викладача та отримати відповідь. Цей механізм зворотного зв'язку дозволив забезпечити суб'єкт-суб'єктні відносини між учасниками навчального процесу, створити атмосферу довіри, співпраці, вдосконалити методику проведення лекції, адже студенти надсилали не лише запитання, а й пропозиції щодо проведення навчального заняття.

В особистісно-орієнтованому навчанні широко застосовується метод проектів, який передбачає самостійну роботу студентів (індивідуальну, парну, групову), формування їх суб'єктного досвіду, використання педагогом дослідницьких, творчих, пошукових прийомів, допомога лектора на рівні поради, наставника, консультанта. Суть проектної технології – створення певного розвивального середовища, яке передбачає набуття знань достатніх для розв'язання однієї чи декількох проблем, їх практичне застосування, створення ситуації успіху, переконливу мотивацію навчальної діяльності студентів. Вчені визначають проектування:

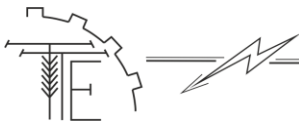
- 1) особливий вид розумової діяльності, спосіб планування, що пов'язує ідею з її втіленням;
- 2) завдання, спрямоване на досягнення наочно представленого результату, який отримують в ході самостійно-групової діяльності.

Під час проектної діяльності на заняттях з української мови ми пропонували студентам комплекс вправ, пов'язаних із застосуванням фразеологізмів, приказок, прислів'їв, самостійну роботу з довідниками, енциклопедичною літературою, словниками, підготовку мультимедійних презентацій, ведення словників афоризмів та лінгвістичних термінів.

Студент, як суб'єкт навчання потенційно готовий до самовизначення, самореалізації, самооцінювання, вибору форм і методів навчання, активної участі в навчально-пізнавальній діяльності.

Висновки

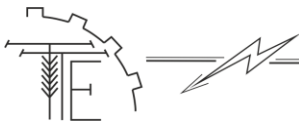
В статті доведено, що особистісно-орієнтоване навчання передбачає взаємоповагу, взаєморозуміння, можливість зрозуміти внутрішній світ одне одного, творчий підхід у розв'язанні навчальних і професійних завдань, що сприяє вдосконаленню професійної компетентності майбутніх інженерів-аграрників в цілому та комунікативної компетентності зокрема.

**Список літератури**

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К. : Ірпін' : ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
2. Философский энциклопедический словарь / гл. ред.: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев и др. – М. : Сов.энцикл., 1983. – 840 с.
3. Андреев И. Педагогика : учеб. курс для творческого саморазвития /В.И. Андреев. – 2-е изд. – Казань : Центр инновац. технологий, 2000. – 608 с.
4. Бабанский Ю.К. Об интенсификации и оптимизации учебно-воспитательного процесса / Ю.К. Бабанский, М.М. Поташиник // Нар.образование. – 1987. – № 1. – С. 103-112.
5. Бабанский Ю.К. Об интенсификации и оптимизации учебно-воспитательного процесса / Ю.К. Бабанский, М.М. Поташиник // Нар.образование. – 1987. – № 1. – С. 103-112.
6. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М. : Просвещение, 1991. – 222 с.
7. Олійник П.М. Передові педагогічні технології, дидактично-методичні особливості та їх можливості // Метод навчання і наукових досліджень у вищій школі : Навч. посіб. / За ред. С.У. Гончаренка, П.М. Олійника. – К. : Вища шк., 203 с.
8. Бех І.Д. Особистісно-орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. У 2кн. / Бех І.Д. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 1. – 280 с.
9. Бех І.Д. Виховання особистості : Сходження до духовності / І.Д. Бех. – [Науковедання]. – К. :Либідь, 2006. – 272 с.
10. Зимняя И.А. Учебная мотивация // А.А. Зимняя. Педагогическая психология. – М. : ЛОГОС, 1999. – С. 217-232. (44)
11. Мороз Л.В. Соціокультурний аспект вивчення іноземної мови як чинник розвиваючого навчання. / Л.В. Мороз, О.І. Пашко // Матеріали другої міжнародної інтернетконференції «Вивчення та викладання іноземних мов : уміння XXI століття» 6–11 жовтня 2008 року. – Житомирський державний ун-т імені Івана Франка. Секція № 4. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://st.zu.edu/conf/uk/html>.
12. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии : учеб.пособие для пед. вузов и ин-тов повышения квалификации / Селевко Г. К. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.
13. Якиманская И.С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения / И.С. Якиманская // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С.31-35.

References

1. Velikij tлумachnij slovník suchasnoï ukráin's'koï movi / Uklad. i gol. red. V.T. Busel. – K. : Irpin' : VTF «Perun», 2002. – 1440 s.
2. Filosofskij jenciklopedicheskij slovar' / gl. red.: L.F. Il'ichev, P.N. Fedoseev, S.M. Kovalev i dr. – M. : Sov.jencikl., 1983. – 840 s.
3. Andreev I. Pedagogika : ucheb. kurs dlja tvorcheskogo samorazvitija /V.I. Andreev. – 2-e izd. – Kazan' : Centr innovac. tehnologij, 2000. – 608 s.
4. Babanskij Ju. K. Ob intensifikacii i optimizacii uchebno-vospitatel'nogo processa / Ju.K. Babanskij, M.M. Potashnik // Nar.obrazovanie. – 1987. – № 1. – S. 103-112.
5. Babanskij Ju. K. Ob intensifikacii i optimizacii uchebno-vospitatel'nogo processa / Ju.K. Babanskij, M.M. Potashnik // Nar.obrazovanie. – 1987. – № 1. – S. 103-112.
6. Zimnjaja I.A. Psihologija obuchenija inostrannym jazykam v shkole. – M. : Prosveshhenie, 1991. – 222 s.
7. Olijnik P.M. Peredovi pedagogichni tehnologii, didaktichno-metodichni osoblivosti ta ih mozhlivosti // Metod navchannja i naukovih doslidzhen' u vishnij shkoli : Navch. posib. / Za red. S.U. Goncharenka, P.M. Olijnika. – K. : Vishha shk., 203 s.
8. Beh I.D. Osobistisno-orientovanij pidhid : teoretiko-tehnologichni zasadi. U 2kn. / Beh I.D. – K. : Libid', 2003. – Kn. 1. – 280 s.
9. Beh I.D. Vihovannja osobistosti : Shodzhennja do duhovnosti / I.D. Beh. – [Naukovevidannja]. – K. :Libid', 2006. – 272 s.
10. Zimnjaja I.A. Uchebnaja motivacija // A.A. Zimnjaja. Pedagogicheskaja psihologija. – M. : LOGOS, 1999. – S. 217-232. (44)
11. Moroz L.V. Sociokul'turnij aspekt vivchennja inozemnoï movi jak chinnik rozvivajuchoho navchannja. / L.V. Moroz, O.I. Pashko // Materiali drugoj mizhnarodnoï internetkonferencii «Vivchennja ta vikladannja inozemnih mov : uminnja HHI stolittja» 6–11 zhovtnja 2008 roku. – Zhitomir's'kij derzhavnij un-t imeni Ivana Franka. Sekcija № 4. – Elektronnij resurs. – Rezhim dostupu : <http://st.zu.edu/conf/uk/html>.
12. Selevko G.K. Sovremennye obrazovatel'nye tehngologii : ucheb.posobie dlja ped. vuzov i in-tov povyshenija kvalifikacii / Selevko G. K. – M. : Narodnoe obrazovanie, 1998. – 256 s.
13. Jakimanskaja I.S. Razrabotka tehnologii lichnostno-orientirovannogo obuchenija / I.S. Jakimanskaja // Voprosy psihologii. – 1995. – № 2. – S.31-35.



ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ, КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОЦЕССА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ИНЖЕНЕРНОГО ПРОФИЛЯ

Аннотация: одной из приоритетных задач аграрного образования является подготовка специалистов инженерного профиля с высоким уровнем коммуникативной компетентности, ведь от способности эффективно общаться зависит решение профессиональных, общественных, личных проблем; успешность адаптации будущих специалистов в профессиональной среде, качество выполнения функциональных обязанностей. В статье доказано, что процесс формирования коммуникативной компетентности будущих инженеров-аграрников будет протекать успешно и результативно в случае применения такой педагогического условия, как лично-ориентированное обучение.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, лично-ориентированное обучение, инженеры-аграрии.

PERSONALITY-ORIENTED STUDYING AS A COMPONENT OF THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS OF THE ENGINEERING FIELD

Annotation: one of the priority tasks of agrarian education is the training of specialists in engineering with a high level of communicative competence, because the ability to communicate effectively depends on solving professional, social and personal problems, the successful adaptation of future professionals in the professional environment, the quality of performance of functional responsibilities. In the article it is proved that the process of formation of communicative competence of future engineers-agrarians will proceed successfully and effectively in case of application of such a pedagogical condition as person-centered studying.

Keywords: communicative competence, person-oriented studying, engineers-agrarians.